

JOANNA STELMACH

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
ORCID: 0000-0002-5878-2207
joannazytek@gmail.com

O współpracy nauczyciela polonisty z nauczycielem wspomagającym w klasach 4–8 szkoły podstawowej

Streszczenie

Aby edukacja uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w ogólnodostępnej szkole podstawowej przynosiła jak najlepsze efekty, konieczna jest dobra współpraca pomiędzy nauczycielem przedmiotu a nauczycielem współorganizującym zajęcia. Celem artykułu jest przedstawienie wyników badań zebranych w formie ankiet przeprowadzonych oddzielnie wśród nauczycieli języka polskiego oraz nauczycieli wspomagających. Zaprezentowano także wnioski na temat pozytywnego wpływu działań podjętych przez każdą ze stron dla dobra uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Słowa kluczowe: uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, nauczyciele języka polskiego, nauczyciele wspomagający, współpraca

Wzrastająca liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE) wiąże się z powszechnym zatrudnianiem w polskich szkołach nauczycieli współorganizujących proces kształcenia specjalnego, zwanych potocznie nauczycielami wspomagającymi. Na co dzień towarzyszą oni wychowankom dotkniętym różnego rodzaju niepełnosprawnościami: niesłyszącym, słabosłyszącym, niewidomym, słabowidzącym, z niepełnosprawnością ruchową, z niepełnosprawnością intelektualną, ze spektrum autyzmu oraz uczniom z niepełnosprawnościami sprzężonymi, niedostosowanym społecznie czy zagrożonym niedostosowaniem społecznym¹. Szeroki zakres wymienionych problemów, z jakimi można się spotkać w placówkach oświatowych, wymaga od grona specjalistów zarówno wszechstronnej wiedzy, jak i dużej otwartości na współdziałanie z nauczycielami wiodącymi oraz rodzicami tych uczniów².

¹ Por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym, Dz.U. z dnia 28 lipca 2020 r., poz. 1309.

² Zob. I. Chrzanowska, B. Jachimczak, *Praca wychowawcza w grupie zróżnicowanej – uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkole ogólnodostępnej* [w:] *Wychowawcze i społeczno-kulturowe kompetencje współczesnych nauczycieli. Wybrane konteksty*, red. J. Pyżalski, Łódź 2015.

Nauczycielem współorganizującym kształcenie specjalne może być osoba posiadająca wykształcenie wyższe w zakresie pedagogiki specjalnej, o specjalności odpowiadającej potrzebom uczniów, z którymi ma pracować. Może to być więc oligofrenopedagog, pracujący z dziećmi z upośledzeniem umysłowym lub autyzmem, tyflop pedagog, który zajmuje się edukacją uczniów niewidomych i słabowidzących, surdopedagog – przygotowany do pracy z uczniami niesłyszącymi i słabosłyszącymi, terapeuta pedagogiczny, logopeda lub socjoterapeuta³.

Do głównych obowiązków nauczyciela wspomagającego, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 roku, należy przede wszystkim prowadzenie – wspólnie z innymi nauczycielami i specjalistami – zajęć edukacyjnych dla uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym. Nauczyciel wspomagający powinien uczestniczyć także, w miarę potrzeb, w zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez innych nauczycieli oraz pomagać nauczycielom wiodącym w doborze form i metod pracy adekwatnych dla uczniów ze SPE. Dodatkowo rolą nauczycieli tych jest opracowywanie, modyfikowanie oraz ewaluacja wraz z pozostałymi nauczycielami indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego dla uczniów z orzeczeniem o niepełnosprawności, jak również prowadzenie zajęć rewalidacyjnych, mających często na celu rozwój kompetencji społecznych⁴.

Badania fokusowe na temat współpracy nauczycieli wiodących i nauczycieli wspomagających prowadziła w 2018 roku Monika Skura⁵. Zbierała ona odpowiedzi w czterech grupach badawczych: nauczycieli wiodących, nauczycieli wspomagających, słuchaczek studiów podyplomowych oraz studentek ostatniego roku studiów magisterskich. Wśród najważniejszych wniosków, które wybrzmiały we wszystkich pytanych grupach, należy podkreślić konieczność ustalenia i wprowadzenia w życie zasad współpracy, a także praw i obowiązków pedagogów pracujących w klasie integracyjnej. Zdaniem badanych, współdziałanie dla dobra uczniów ze SPE powinno opierać się przede wszystkim na partnerstwie, wzajemnej otwartości na opinie, doświadczenie oraz kompetencje drugiej strony⁶.

³ Por. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, Dz.U. z dnia 14 września 2023 r., poz. 2102.

⁴ Por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym, Dz.U. z dnia 28 lipca 2020 r., poz. 1578. Zob. także M. Włodarczyk-Dudka, *Pedagog specjalny w zespole specjalistów* [w:] *Pedagog specjalny – dylematy roli*, red. U. Bartnikowska, C. Kosakowski, Olsztyn 2016, s. 159–161; A. Bobińska-Domżał, *Współpraca pedagoga specjalnego i nauczyciela przedmiotu w procesie terapii i edukacji uczniów z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w kształceniu integracyjnym* [w:] *Osoba ze stanami ze spektrum autyzmu. Możliwości aktywnego życia*, red. J. Kossewska, Poznań 2014.

⁵ Por. M. Skura, *Relacje nauczyciela wspomagającego i nauczyciela wiodącego – temat wciąż otwarty*, „Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej” 2018, nr 29, s. 66–86.

⁶ Por. tamże, s. 82–83.

O współpracy pomiędzy nauczycielem wiodącym a współorganizującym kształcenie pisała w 2021 roku także Kamila Soszyńska⁷. Swoje obserwacje oparła na wywiadach przeprowadzonych wśród nauczycieli pracujących z uczniami ze SPE, porównując odpowiedzi nauczycieli wiodących i wspomagających kształcenie. Autorka wskazywała na cechy osobowościowe pracowników pedagogicznych, które są podstawą owocnej współpracy dla dobra uczniów ze SPE. Wszyscy specjaliści pracujący z uczniami z niepełnosprawnością powinni cechować się dużą otwartością i zaangażowaniem, tolerancją, cierpliwością, umiejętnością współpracy, podtrzymywania kontaktów interpersonalnych oraz komunikacji. Nie mniej ważne powinny być odpowiednie wykształcenie, posiadane kwalifikacje i doświadczenie⁸. Zdaniem Soszyńskiej, nauczyciel wspomagający może służyć nauczycielowi wiodącemu przede wszystkim zrozumieniem potrzeb uczniów ze SPE – staje się on bowiem ekspertem dotyczącym ich funkcjonowania. Dzięki temu, że zwykle występuje w roli obserwatora zajęć dydaktycznych, może postrzegać klasę jako całość, w której istotne miejsce powinno zajmować dziecko niepełnosprawne. Z kolei nauczyciel przedmiotowy, mający doświadczenie w prowadzeniu zajęć i znający wymagania edukacyjne, może dostosować program i oceny do potrzeb uczniów ze SPE. Podczas swoich lekcji winien on angażować wszystkich uczniów, również tych niepełnosprawnych⁹. Trafnym podsumowaniem przeprowadzonych przez autorkę badań są słowa:

Jednym z głównych celów współpracy obydwu nauczycieli powinno być stworzenie przez nich optymalnych warunków – zarówno uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, jak i pozostałym uczniom w klasie – dla realizacji przyjętych celów dydaktycznych i wychowawczych¹⁰.

W podobny sposób na temat efektywnej współpracy pomiędzy nauczycielami wiodącymi i nauczycielami-specjalistami jako jednego z najważniejszych czynników decydujących o jakości edukacji włączającej uczniów ze SPE w ogólnodostępnej szkole¹¹ pisała Marzenna Zaorska. W 2022 roku przeprowadziła własne badania wśród pracowników dydaktycznych w Szkole Podstawowej nr 2 im. Jarosława Dąbrowskiego w Olsztynie. Ich wyniki oraz płynące stąd wnioski przedstawiła w artykule *Współpraca nauczycieli oraz nauczycieli specjalistów w kontekście efektywności edukacji włączającej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*¹². Autorka rekomenduje w nim przede wszystkim potrzebę

⁷ Por. K. Soszyńska, *Rola i znaczenie nauczyciela wspomagającego w procesie terapii uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, „Student Niepełnosprawny. Szkice i rozprawy” 2021, nr 21, s. 39–65.

⁸ Por. tamże, s. 54. Na temat wzorca osobowego pedagoga specjalnego pisała Izabela Glac, zob. też, *Wzorzec osobowy pedagoga specjalnego w edukacji i terapii dziecka z zaburzeniami ze spektrum autyzmu – studium przypadku*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” 2021, nr 16, s. 123–135.

⁹ Por. tamże, s. 56.

¹⁰ Tamże, s. 59.

¹¹ Por. M. Zaorska, *Współpraca nauczycieli oraz nauczycieli specjalistów w kontekście efektywności edukacji włączającej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2022, nr 5, s. 68.

¹² Tamże.

poszerzania wiedzy wszystkich pracowników szkoły na temat zadań i ważności roli nauczycieli współorganizujących kształcenie. Jej zdaniem edukacją tą powinni być objęci nie tylko uczniowie ze SPE, ale również ich rodzice, ponieważ świadomi wsparcia, jakie mogą otrzymać, będą mogli w jeszcze większym stopniu skorzystać z zapewnianej im przez szkołę pomocy¹³.

Badania Skury, Soszyńskiej i Zaorskiej koncentrowały się na ukazaniu współdziałania pomiędzy nauczycielami wspomagającymi oraz nauczycielami wiodącymi, bez różnicowania na prowadzone przez nich przedmioty. W mojej pracy chciałabym zawęzić nieco krąg badawczy i skupić się przede wszystkim na czynnikach, które kształtują jakość współpracy nauczycieli polonistów oraz nauczycieli wspomagających, pracujących na co dzień z uczniami ze SPE w ogólnodostępnej szkole podstawowej. Wydaje się bowiem, że specyfika konkretnego przedmiotu może determinować zarówno sposób organizacji pracy z uczniami niepełnosprawnymi, jak również wpływać na pojawiające się na tych zajęciach trudności. Język polski, ze względu na stosunkowo dużą częstotliwość występowania tego przedmiotu w tygodniowym planie zajęć, a także złożoność kształtowanych na tych zajęciach kompetencji, takich jak czytanie, rozumienie tekstu czy formułowanie wypowiedzi ustnych i pisemnych, może stanowić dla uczniów ze SPE duże wyzwanie, wymagające większego wsparcia nauczyciela wspomagającego niż jest to potrzebne na zajęciach z przedmiotów nieegzaminacyjnych.

Chcąc zebrać dane dotyczące postrzegania tej współpracy w gronie nauczycieli języka polskiego oraz nauczycieli wspomagających, przygotowałam i przeprowadziłam dwie ankiety, odrębne dla każdej z grup. Badania adresowane były do chętnych pracowników dydaktycznych 22 szkół podstawowych w Lublinie. Problemem okazało się pozyskanie grupy badawczej, zwłaszcza wśród nauczycieli języka polskiego, którzy – jak wiadomo – obciążeni są licznymi obowiązkami związanymi m.in. z korektą prac pisemnych swoich uczniów. Na prośbę o wypełnienie ankiety odpowiedziało w sumie 12 nauczycieli – 4 polonistów i 8 nauczycieli wspomagających z Niepublicznej Szkoły Podstawowej „Skrzydła” w Lublinie, Szkoły Podstawowej nr 57 im. Jana Kochanowskiego w Lublinie oraz Szkoły Podstawowej nr 51 im. Jana Pawła II w Lublinie. Wszystkie te placówki są szkołami ogólnodostępnymi, w których uczą się uczniowie ze SPE z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, oraz zagrożeni niedostosowaniem społecznym. Ze względu na ograniczoną liczbę pozyskanych odpowiedzi można by je potraktować jako studium wybranych przypadków. Przedstawione przez uczestników ankiet informacje pozwoliły jednakże na zarysowanie obrazu najistotniejszych kwestii we współpracy polonisty z wspomagającym.

W obydwu ankietach pytania koncentrowały się wokół podobnych kwestii. Badani, oprócz pytań wstępnych, takich jak miejsce zatrudnienia, staż pracy oraz nauczane klasy, pytani byli o kompetencje polonistyczne, które ich zdaniem są najtrudniejsze dla uczniów ze SPE na lekcjach języka polskiego, oraz o metody

¹³ Tamże, s. 73–74.

najlepiej sprawdzające się w ich ocenie w takich przypadkach. W skali od 1 do 10 oceniali oni wpływ obecności nauczyciela wspomagającego na efektywność nauki uczniów ze SPE na lekcjach języka polskiego oraz jakość swojej współpracy z nauczycielem wspomagającym bądź polonistą. Proszeni byli również o określenie, co ich zdaniem pomaga, a co utrudnia porozumienie wychowawcze oraz co wymagałoby zmiany, aby współpraca specjalistów na lekcjach języka polskiego była jeszcze bardziej efektywna. Ankiety składały się z 11 pytań, zarówno otwartych, jak i zamkniętych wielokrotnej odpowiedzi.

Nauczyciele poloniści o współpracy z nauczycielami wspomagającymi

W zaproponowanych przez mnie pytaniach wypowiedziało się 4 nauczycieli języka polskiego. Staż pracy badanych jest różnorodny – jedna z osób pracuje w szkole powyżej 15 lat, jedna mieści się w przedziale między 5 a 10 lat, zaś dwie osoby pracują w zawodzie krócej niż 5 lat. Ankietowani mają okazję współpracować z nauczycielami wspomagającymi w klasach od 4 do 8 szkoły podstawowej.

Wśród kompetencji polonistycznych, jakie zdaniem respondentów są najbardziej wymagające dla uczniów ze SPE, nauczyciele języka polskiego wymieniali: rozumienie poleceń ustnych i pisemnych; głośną lekturę tekstu na lekcji; samodzielne, uważne przeczytanie dłuższego tekstu literackiego, np. lektury; rozumienie przeczytanego tekstu, w tym umiejętność wskazania przesłania, które z niego płynie; redagowanie samodzielnych wypowiedzi pisemnych, np. wypracowań; interpretację wiersza oraz sporządzanie samodzielnych notatek w zeszycie. Pozytywnej odpowiedzi na każde z tych stwierdzeń udzieliło 75% nauczycieli spośród badanej grupy. Pojawiły się także pojedyncze wskazania takich obszarów, jak: streszczenie poznanego tekstu, parafrazowanie wypowiedzi innych, objaśnianie sformułowań przenośnych, związków frazeologicznych, czy odwzorowywanie notatek z tablicy i z podręcznika. Co istotne, poloniści uznali za trudne dla uczniów ze SPE nieco inne obszary niż nauczyciele wspomagający, np. zwrócili uwagę na głośną lekturę tekstu na lekcji, czego nie wskazał żaden z pytanych nauczycieli wspomagających.

Jeśli zaś chodzi o obszary wymagające największego wsparcia na lekcjach języka polskiego, to zdaniem nauczycieli polonistów są to przede wszystkim: dodatkowe objaśnianie uczniowi poleceń oraz przywoływanie uwagi ucznia. 100% respondentów wskazało właśnie taką odpowiedź. Po jednym głosie otrzymały też takie obszary, jak: odczytywanie uczniowi dłuższego tekstu, pomoc uczniowi w zrozumieniu treści omawianego tekstu, pomoc uczniowi w zrozumieniu metafor, związków frazeologicznych, wsparcie organizacyjne pracy ucznia na lekcji i wsparcie emocjonalne ucznia podczas lekcji.

Poloniści za najbardziej skuteczne metody pracy z uczniami ze SPE uznali tradycyjne metody podające wsparte obszerną częścią ćwiczeniową, która umożliwia uczniowi zrozumienie i utrwalenie omawianego zagadnienia. Jako istotne

wymienili również nawiązywanie kontaktu wzrokowego z uczniem, zachęcanie go do działania, umożliwienie wolniejszego tempa pracy oraz usadzenie bliżej tablicy i nauczyciela. Zwrócili uwagę na konieczność poznania każdego ucznia ze SPE oraz dostosowania metod do jego indywidualnych potrzeb.

W swoich ocenach wpływu obecności nauczyciela wspomagającego na efektywność nauki uczniów ze SPE zdania polonistów były znacząco rozbieżne: dwie osoby oceniły go na 4 w 10-stopniowej skali, jeden z ankietowanych przyznał 7 na 10 punktów, pojawiła się również jedna maksymalna ocena, wynosząca 10 punktów. Rozbieżności te mogą wynikać z odmienności doświadczeń nauczycieli polonistów we współpracy z nauczycielami wspomagającymi, a także z różnorodności samych uczniów, którzy wymagają indywidualnego podejścia do ich trudności. Badani w zasadzie byli zgodni co do oceny współpracy z nauczycielem wspomagającym na lekcjach języka polskiego, przyznając dwie maksymalne oceny, a pozostałe z nich mieściły się w przedziale 7–8 punktów.

Za najcenniejsze we współpracy z nauczycielem wspomagającym poloniści uznali pomoc organizacyjną w czasie lekcji, motywowanie ucznia ze SPE do pracy, zwłaszcza w sytuacji, gdy wycofuje się on z wykonania danego zadania lub załamuje się emocjonalnie, możliwość przekazania materiałów dla ucznia do dalszej, ukierunkowanej pracy na zajęciach indywidualnych z nauczycielem wspomagającym. Poloniści doceniają także przekazywanie niezbędnych informacji o uczniu w trudnych dla niego sytuacjach, które mogą pomóc we właściwym zorganizowaniu procesu dydaktycznego. Jedna z nauczycielek napisała:

Dla mnie najcenniejsza jest obecność nauczyciela wspomagającego oraz wspieranie ucznia z SPE i ofiarowanie mu potrzebnej pomocy, której ja nie byłabym w stanie zapewnić mu w 100%, ponieważ muszę skupiać się na całej klasie.

Biorący udział w badaniu nauczyciele poloniści wskazali również szereg obszarów problematycznych, które ich zdaniem utrudniają współpracę z nauczycielem wspomagającym. Część z nich dotyczy sfery organizacyjnej pracy szkoły i nie zawsze wynika z działań samych nauczycieli. Są to na przykład sytuacje, kiedy nauczyciel wspomagający spóźnia się na lekcję lub dostaje nagle zastępstwo i nie pojawia się na zajęciach, w których powinien wspomagać ucznia ze SPE. Do obszarów utrudniających współpracę nauczyciele języka polskiego zaliczyli również brak zaangażowania nauczyciela wspomagającego w wypełnianie swoich zadań lub ograniczanie aktywności w czasie lekcji do minimum. Niekiedy również brak chęci współpracy leży po stronie nauczyciela przedmiotu, o czym pisali sami przedstawiciele tej grupy. Trudności może rodzić także słabe porozumienie między uczniem a nauczycielem wspomagającym.

Nauczyciele poloniści zarysowali kilka obszarów wymagających zmiany, aby współpraca z nauczycielem wspomagającym na lekcjach języka polskiego była jeszcze bardziej efektywna. Przede wszystkim, co należy mocno zaakcentować, docenili rolę nauczyciela wspomagającego w pracy z uczniami ze SPE. Często to właśnie dzięki nauczycielom współorganizującym kształcenie, najlepiej zorientowanym w problemach ucznia ze SPE, może on poprawnie funkcjonować w grupie klasowej

i realizować stawiane przed nim wymagania edukacyjne. Poloniści postulują potrzebę zauważenia pracy swoich kolegów w środowisku szkolnym, artykułują konieczność nietraktowania ich roli jako nauczycieli drugiej kategorii oraz godne wynagrodzenie za wykonywaną pracę. W omawianej ankiecie pojawiły się również propozycje dotyczące pewnych usprawnień na linii polonista – wspomagający. Dla przykładu przywołajmy postulat innej organizacji pracy w sali lekcyjnej z możliwością wyznaczenia miejsca dla nauczyciela wspomagającego obok ucznia ze SPE na końcu lub z boku pracowni. Warto usprawnić także wcześniejsze przekazywanie nauczycielowi wspomagającemu informacji na temat zadań planowanych przez polonistę w czasie lekcji, co mogłoby pozytywnie wpłynąć na efektywność współpracy.

Nauczyciele wspomagający o współpracy z nauczycielami języka polskiego

W drugiej, przygotowanej przeze mnie ankiecie, udział wzięło 8 nauczycieli wspomagających: 4 z publicznych oraz 4 z niepublicznych szkół podstawowych. Podobnie jak było to w przypadku nauczycieli języka polskiego, pracują oni z uczniami ze SPE od klasy 4 do 8. Czterech badanych zalicza się do najmłodszej grupy, o stażu pracy do 5 lat, trzech pracuje na tym stanowisku powyżej 5 lat, zaś jeden pracuje w zawodzie powyżej 15 lat.

W obszarze kompetencji sprawiających szczególną trudność uczniom ze SPE wszyscy ankietowani wskazali zgodnie trzy obszary: rozumienie przeczytanego tekstu, w tym umiejętność wskazania przesłania, które z niego płynie, redagowanie samodzielnych wypowiedzi pisemnych, np. wypracowań, oraz objaśnianie sformułowań przenośnych i związków frazeologicznych. Są to nieco inne kompetencje niż wymieniali nauczyciele poloniści, gdyż wspomagający dostrzegli trudności uczniów w rozumieniu wyrażen niedosłownych, na co nie zwrócili uwagi nauczyciele przedmiotu. Wysoko w skali trudności wspomagający ocenili interpretację wiersza, tworzenie samodzielnych notatek oraz streszczanie poznanego tekstu i parafrazowanie wypowiedzi innych. Połowa respondentów wskazała jako trudne opanowanie przez uczniów zagadnień gramatycznych, takich jak części mowy, części zdania czy słowotwórstwo, o czym nie wspominali nauczyciele poloniści. Żaden z badanych nie zaznaczył odpowiedzi dotyczącej głośnej lektury tekstu na lekcji, co połowa uczestniczących w ankiecie nauczycieli języka polskiego określiła jako trudne dla uczniów ze SPE. Pokazuje to, że specjaliści ci w nieco odmienny sposób postrzegają funkcjonowanie swoich podopiecznych, stąd tym bardziej zasadna jest bliska współpraca między nimi.

Wśród obszarów, które zdaniem nauczycieli wspomagających wymagają szczególnego wsparcia, jednogłośnie wymienili oni pomoc uczniowi w zrozumieniu treści omawianego tekstu oraz wsparcie w zrozumieniu metafor i związków frazeologicznych. Niemalże wszyscy badani wskazują na potrzebę wsparcia w zakresie przywoływania uwagi ucznia i wsparcia organizacyjnego jego pracy na

lekcji. Jedynie trzech na ośmiu ankietowanych zaznaczyło jako obszar do wspomagania odczytywanie uczniowi dłuższego tekstu, co może oznaczać, że z tą kompetencją uczniowie ze SPE radzą sobie dość dobrze.

Nauczyciele wspomagający sformułowali bardzo obszerną listę metod, które ich zdaniem są pomocne w pracy z uczniami ze SPE na lekcjach języka polskiego. 50% badanych zwróciło uwagę na zastosowanie metod wizualnych, takich jak mapy myśli, karty pracy i notatki graficzne, zadania interaktywne, filmy i prezentacje, przydatnych zwłaszcza do objaśniania zagadnień gramatycznych, jak również pomocnych w opanowaniu przez ucznia treści poznanych lektur. Nauczyciele jako szczególnie ważne uwzględnili stosowanie schematów pomagających uczniom ze SPE np. w interpretacji wiersza. Z kolei sprawdzoną pomocą w nauce redagowania dłuższych prac pisemnych mogą być ich zdaniem metody storytellingu, polegające m.in. na wykorzystaniu kostek Story Cubes lub kart z gry Dixit. Przy pracy z lekturą pomocne może być dzielenie tekstu na mniejsze fragmenty oraz zaznaczanie w nim najważniejszych elementów, aby uczeń wizualnie dostrzegał, które informacje należy uznać za najistotniejsze. Dobrze sprawdza się również parafrazowanie polecenia czy krótkiego tekstu przez ucznia, aby upewnić się, że w poprawny sposób zrozumiał on zapisany fragment. W przypadku dużych trudności z pisaniem ankietowani podpowiadają możliwość przygotowywania dla uczniów ze SPE skrótych notatek objaśniających najważniejsze zagadnienia omawiane na lekcji. Wśród preferowanych form pracy według większości badanych lepiej sprawdza się forma indywidualna lub związana z pracą w małych grupach. Wówczas nauczyciel może dostosować tempo pracy do potrzeb uczestników zajęć oraz zindywidualizować stawiane przed nimi wymagania i sposób oceniania. Badani wskazują na potrzebę zmiany aktywności w czasie zajęć języka polskiego, co korzystnie wpływa na przywoływanie uwagi uczniów. Nie bez znaczenia jest także docenianie nawet niewielkich postępów uczniów ze SPE, zarówno przez ich nauczycieli wspomagających, jak i nauczycieli przedmiotu, co pozytywnie motywuje wychowanków do dalszej pracy.

Niemalże wszyscy biorący udział w ankiecie wysoko oceniają wpływ obecności nauczyciela wspomagającego na efektywność kształcenia uczniów ze SPE. 7 na 8 ankietowanych przyznało w tej kategorii oceny w zakresie 8–10 punktów w 10-stopniowej skali. Oznacza to, że badani widzą sens i zasadność swojej pracy w codziennym funkcjonowaniu uczniów ze SPE. Równie wysoko ocenili oni swoją współpracę z nauczycielami języka polskiego, w 6 przypadkach przyznając maksymalne oceny.

Za najcenniejsze we współpracy z polonistami wspomagający uznali przede wszystkim otwartość nauczycieli przedmiotu na potrzeby podopiecznych ze SPE, chęć do rozmowy oraz zrozumienie trudności wychowanków, wyrażające się m.in. w klarownym przedstawieniu im zasad dotyczących oceniania i pracy na lekcji, a także indywidualnym podejściu do każdego z uczniów. Dla wspomagających bardzo ważne jest także poszukiwanie wspólnego punktu widzenia oraz porozumienia wychowawczego w rozmowie z nauczycielami języka polskiego. Badani chcieliby, aby ich głos był traktowany przez polonistów jako istotny, a zaproponowane przez nich rozwiązania wynikające z potrzeb danego ucznia zostały uwzględnione w indywidualnym planie pracy z dzieckiem (indywidualny plan edukacyjno-terapeutyczny, IPET).

Wśród trudności dotyczących współpracy nauczyciela wspomagającego z nauczycielem języka polskiego ci pierwsi wymieniają grupę sytuacji związanych z osobą samego nauczyciela współorganizującego zajęcia, takich jak: ignorowanie obecności nauczyciela wspomagającego przez polonistę, wyraźną niechęć do współpracy czy brak czasu na merytoryczną rozmowę o sprawach danego ucznia. Współpracę nauczycieli mogą utrudniać również różnice w poglądach pomiędzy nauczycielem polonistą a nauczycielem wspomagającym, np. odmienny system wartości, różny stopień tolerancji na przestrzeganie zasad przez ucznia. Szczególnie destrukcyjne wydaje się wzajemne podważanie autorytetu przez nauczycieli. Trudności w osiągnięciu porozumienia wychowawczego mogą być również spowodowane presją związaną z realizacją odmiennych celów, bowiem nauczyciel przedmiotu jako nadrzędny cel często obiera zdobycie przez dziecko wiedzy i umiejętności, nauczyciel wspomagający natomiast wielokrotnie stawia na pierwszym miejscu komfort psychiczny wychowanka.

Druga grupa trudności dotyczy samego ucznia ze SPE. Nauczyciele języka polskiego według ankietowanych często nie rozumieją indywidualnych potrzeb tych dzieci, nie mają wystarczających chęci i umiejętności do nawiązania współpracy z takim uczniem oraz nie zawsze są elastyczni w ich ocenianiu. Dwóch badanych wskazało, że niekiedy poloniści (jak i inni nauczyciele przedmiotowi) nie uwzględniają dostosowań opracowanych na podstawie orzeczenia z PPP. Pewną trudność natury organizacyjnej rodzi fakt, że nierzadko w szkołach jeden nauczyciel wspomagający jest przypisany do kilku uczniów ze SPE, co sprawia, że nie są oni otoczeni opieką w wystarczający sposób. Jeden z respondentów nie zgłosił jakichkolwiek trudności we współpracy z nauczycielem języka polskiego.

W odpowiedzi na pytanie: „Co Pana/Pani zdaniem wymagałoby zmiany, aby współpraca z nauczycielem polonistą była jeszcze bardziej efektywna?”, badani wskazywali m.in. na potrzebę poprawy komunikacji pomiędzy nauczycielami, większą otwartość na współpracę i doświadczenie nauczycieli wspomagających oraz większe zaangażowanie polonistów w tworzenie IPET czy w spotkania zespołu nauczycieli specjalistów. Aby praca była bardziej efektywna, nauczyciele przedmiotu powinni stale poszerzać swój zakres wiedzy na temat uczniów ze SPE i metod pracy dostosowanych do ich potrzeb. Pomocna mogłaby okazać się większa dostępność do specjalistycznych materiałów, a także gotowość polonistów do tworzenia indywidualnych kart pracy czy sprawdzianów dostosowanych do potrzeb uczniów ze SPE.

Co zatem oznacza współpraca?

Zebrane w ankietach obserwacje nauczycieli obrazują szeroki wachlarz możliwości wspólnego oddziaływania na uczniów ze SPE, jak również zarysowują wyzwania, które mogą okazać się trudne we wzajemnym współdziałaniu. Co jednak uznać za kryteria wyjściowe, niezbędne – w mojej ocenie – do zbudowania efektywnej współpracy pomiędzy polonistą i nauczycielem wspomagającym na lekcjach języka polskiego? Wyodrębniłam trzy takie czynniki.

Po pierwsze, to indywidualne podejście do każdego ucznia i bliższe poznanie charakterystyki jego trudności. To miejsce, gdzie nauczyciel języka polskiego może skorzystać z doświadczenia specjalisty, który bliżej zna przypadek konkretnego ucznia, a także miejsce na wnikliwą lekturę zapisów, jakie znalazły się w orzeczeniu wydanym przez PPP. Dzięki temu można dobrać metody dostosowane do każdego z wychowanków.

Drugim ważnym czynnikiem wydaje się otwartość na wzajemną rozmowę o uczeniu i wspólne poszukiwanie jego dobra. Bardzo istotne jest tutaj postulowane przez uczestników ankiet wzajemne uznanie przez nauczycieli kompetencji w swoich dziedzinach i niepodważanie ich przy uczniach. W tej przestrzeni warto dopuszczać do głosu także rodziców, którzy mogą stać się partnerami do rozmowy z nauczycielami i specjalistami w szkole. Hubert Kaszyński w broszurze *Współpraca jako sztuka rozmowy*¹⁴ trafnie definiował współpracę jako „sztukę rozmowy o dobru wspólnym”¹⁵.

Za domykający tę triadę komponent, warunkujący udaną współpracę polonisty i nauczyciela wspomagającego, uznałabym wspólne i cierpliwe oczekiwanie na efekty naszych działań wychowawczych. Praca z każdym uczniem, a szczególnie tym ze SPE, wiąże się z przyzwoleniem wychowankom na popełnianie błędów i rozpoczynanie od nowa w przypadku niepowodzeń, w tempie rozwoju indywidualnym dla każdego dziecka¹⁶. Choć niekiedy nauczyciele chcieliby ten proces nieco przyspieszyć, wielokrotnie wymaga on po prostu odpowiedniego czasu danego uczniowi. Warto i w tym aspekcie zgodzić się na wspólne tempo, narzucone nam przez samego ucznia¹⁷.

Bibliografia

- Bobińska-Domżał A., *Współpraca pedagoga specjalnego i nauczyciela przedmiotu w procesie terapii i edukacji uczniów z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w kształceniu integracyjnym* [w:] *Osoba ze stanami ze spektrum autyzmu. Możliwości aktywnego życia*, red. J. Kossewska, Poznań 2014.
- Bogusławska M., *Błąd jako pierwszy krok w drodze do sukcesu edukacyjnego. Jak wykorzystać jego potencjał do rozwoju kreatywności ucznia?*, <https://www.glospedagogiczny.pl/arttykul/blad-jako-pierwszy-krok-w-drodze-do-sukcesu-edukacyjnego-jak-wykorzystac-jego-potencjal-do-rozwoju-kreatywnosci-ucznia> [15.11.2025].

¹⁴ H. Kaszyński, *Współpraca jako sztuka rozmowy*, b.m.w. 2021, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://mik.krakow.pl/wpcontent/uploads/Wspolpraca_jako_sztuka_rozmowy_Hubert_Kaszyński.pdf [30.05.2025].

¹⁵ Tamże, s. 32.

¹⁶ Zob. N. Boszczyk, *Jak wyjść ze szkolnej „kultury błędu”?*, <https://szkoladobrejrelacji.pl/jak-wyjsc-ze-szkolnej-kultury-bledu/> [15.11.2025]; D. Kujawa-Weinke, *O roli błędu w uczeniu i relacjach*, <https://www.edunews.pl/system-edukacji/szkoly/6007-o-rol-i-bledu-w-uczeniu-i-relacjach> [15.11.2025]; M. Bogusławska, *Błąd jako pierwszy krok w drodze do sukcesu edukacyjnego. Jak wykorzystać jego potencjał do rozwoju kreatywności ucznia?*, <https://www.glospedagogiczny.pl/arttykul/blad-jako-pierwszy-krok-w-drodze-do-sukcesu-edukacyjnego-jak-wykorzystac-jego-potencjal-do-rozwoju-kreatywnosci-ucznia> [15.11.2025]. Warta zauważenia jest prowadzona w 2024 roku w wielu polskich szkołach kampania edukacyjna „Błędy kształcą”, zob. https://spokopolski.pl/dla-nauczycieli/kampania-edukacyjna-bledy-ksztalca/?srsltid=AfmBOoq8gVLNe-nOgLQtP5pc-SaLdGfLZrG_ibP8nR8y4A-IrxSkpQcO6 [15.11.2025].

¹⁷ Zob. M. Michalski, *Polonistyka końca świata*, Gdańsk 2022.

- Boszczyk N., *Jak wyjść ze szkolnej „kultury błędu”?*, <https://szkoladobrejrelacji.pl/jak-wyjsc-ze-szkolnej-kultury-bledu/> [15.11.2025].
- Chrzanowska I., Jachimczak B., *Praca wychowawcza w grupie zróżnicowanej – uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkole ogólnodostępnej* [w:] *Wychowawcze i społeczno-kulturowe kompetencje współczesnych nauczycieli. Wybrane konteksty*, red. J. Pyżalski, Łódź 2015.
- Glac I., *Wzorzec osobowy pedagoga specjalnego w edukacji i terapii dziecka z zaburzeniami ze spektrum autyzmu – studium przypadku*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” 2021, nr 16, s. 123–135.
- https://spokopolski.pl/dla-nauczycieli/kampania-edukacyjna-bledy-ksztalca/?srsId=AfmBOoq-8gVLNe-nOgLQtP5pcSaLdGfLZrG_ibP8nR8y4A-IrxSkpQcO6 [15.11.2025].
- Kaszyński H., *Współpraca jako sztuka rozmowy*, b.m.w. 2021, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://mik.krakow.pl/wp-content/uploads/Wspolpraca_jako_sztuka_rozmowy_Hubert_Kaszynski.pdf [30.05.2025].
- Kujawa-Weinke D., *O roli błędu w uczeniu i relacjach*, <https://www.edunews.pl/system-edukacji/szkoly/6007-o-rolu-bledu-w-uczeniu-i-relacjach> [15.11.2025].
- Michalski M., *Polonistyka końca świata*, Gdańsk 2022.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym, Dz.U. z dnia 28 lipca 2020 r., poz. 1309, 1578.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, Dz.U z dnia 14 września 2023 r., poz. 2102.
- Skura M., *Relacje nauczyciela wspomagającego i nauczyciela wiodącego – temat wciąż otwarty*, „Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej” 2018, nr 29, s. 66–86.
- Soszyńska K., *Rola i znaczenie nauczyciela wspomagającego w procesie terapii uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, „Student Niepełnosprawny. Szkice i rozprawy” 2021, nr 21, s. 39–65.
- Włodarczyk-Dudka M., *Pedagog specjalny w zespole specjalistów* [w:] *Pedagog specjalny – dylematy roli*, red. U. Bartnikowska, C. Kosakowski, Olsztyn 2016, s. 159–161.
- Zaorska M., *Współpraca nauczycieli oraz nauczycieli specjalistów w kontekście efektywności edukacji włączającej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2022, nr 5, s. 68.

About the Cooperation of a Polish Teacher with a Supporting Teacher in Grades 4–8 of Primary School

Abstract

For students to receive the best possible education within mainstream primary schools, effective collaboration between the subject teacher and the teacher co-organizing the classes is essential. The aim of this article is to present the results of research collected through a survey conducted separately among Polish language teachers and supporting teachers. Conclusions are also presented regarding the positive impact of actions taken by each party for the benefit of students with special educational needs.

Keywords: student with special educational needs, Polish language teachers, supporting teachers, cooperation

Joanna Stelmach, doktor nauk humanistycznych, asystent w Katedrze Literatury Oświecenia, Romanizmu i Krytyki Artystycznej KUL, nauczyciel języka polskiego w Niepublicznej Szkole Podstawowej „Skrzydła” w Lublinie, egzaminator OKE. Autorka artykułu „*Myż to Polacy, owych mężów plemię...*” – *miejsce liryki patriotycznej w twórczości Franciszka Dionizego Kniaźnina*.